

YÜKSEKÖĞRETİMİN TOPLUMSAL DEĞİŞMEYE ETKİSİ

THE EFFECT OF HIGHER EDUCATION ON SOCIAL CHANGE

Aslıhan KUYUMCU*, Tolga ERDOĞAN**

ÖZET: Toplumsal değişme, toplumun yapısındaki, temel kurumlarındaki, toplumun parçaları arasındaki dengede ya da örgütlenme şeklinde meydana gelen değişimdir. Eğitim ve toplumsal değişim arasındaki ilişki uzun yıllardır tartışılmaktadır. Bazı düşünürler göre eğitim toplumsal değişmeye neden olmakta, bazılarının göre ise, toplumsal değişimin sonucu olarak şekillenmektedir. Eğitimin toplumdaki en önemli işlevleri; bireyi toplumsallaştırmak, toplumun sürekliliğini sağlamak ve toplumsal değişimi sağlamaya çalışan kuşaklar yetiştirmektir. Özellikle araştırma işlemlerini yöneten kuruluşlar olan üniversitelerin bu işlevlerdeki etkisi yadsınamaz. Son yıllarda birçok ülke yükseköğretim sistemleri içinde reformlar yapmışlardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin yükseköğretim kurumlarında ortaya çıkan bu reformlar; yeni kuruluşların ortaya çıkması, finans ve yönetim yapılarının değiştirilmesi, değerlendirme ve akreditasyon mekanizmalarının oluşturulması, program reformları ve teknolojik yenilikler şeklinde kendini göstermiştir. Bu araştırmanın amacı, yükseköğretimin toplumsal değişimdeki etkisini incelemektir. Bu kapsamda araştırmada, eğitim, toplumsal değişim ve yükseköğretimdeki temel kavramlar, gelişim ve sorunlar sosyal gerçeklik bağlamında incelenmiş ve analitik bir yaklaşımla bazı öneriler getirilmiştir.

Anahtar sözcükler: eğitim, toplumsal değişim, yükseköğretim

ABSTRACT: Social change is the change which takes place in the structure, main institutions, the balance between the components or the organisation method of the society. The relationship between education and social change has been discussed for years. According to some philosophers education causes social change and whereas according to the others education is shaped as a result of social change. The most significant functions of education in a society are to socialise individuals, to enable the continuity of the society and to raise generations that would try to establish social change. Especially the effect of universities which are the institutions directing research processes can not be ignored. In recent years, many countries have reformed their higher education systems. Especially the reforms which take place in the higher education systems of developing countries are; establishing new institutions, changing financial and administrative structures, forming evaluation and accreditation mechanisms, program reforms and technological innovations. The aim of this study is to investigate the effect of higher education on social change. In this context, fundamental concepts in education, social change and higher education, developments and problems within the framework of social reality have been investigated and some suggestions have been made with an analytical approach.

Keywords: education, social change, higher education

1. GİRİŞ

Her toplum sürekli bir dinamizm, bir değişim içindedir. Hiçbir toplum hareketsiz değildir. Gerek kültürel gerekse toplumsal alanda değişim görünür etkilere sahiptir. Değişim, kültür ve toplumun doğasında vardır. Değişim, önceki bir durum veya oluş tarzındaki başkalaşım olarak tanımlanır. Bu başkalaşımın altında her zaman bir şeyler bulunur, değişen nesne önceden var olan tarzların bir reformasyonunu ve bileşimini temsil eder (Fichter 2002; İçli, 2002).

Çağımız, kültürün hızlı değiştiği çağdır. Dünya kültürleri sürekli değişime uğramakta ve her toplumda davranış örnekleri, toplumsal sistemler, toplumsal yapılar ve toplumsal kurallar sürekli olarak değişmektedir. Toplumların yapısında meydana gelen bu değişiklikler toplumsal değişim olarak adlandırılır. Her toplumda, toplumsal değişimlere yön veren, değişimlerin aracı olan ve değişimin koşulu olan toplumsal kurumlar vardır. Bu toplumsal kurumlar içerisinde eğitim, yapı ve işlevleriyle önemli bir etkiye sahiptir (Tezcan, 1995).

Eğitim, farklı yaklaşımlara göre tanımlanabilecek çok boyutlu bir kavramdır. Hangi tanım kullanılırsa kullanılsın içinde insan ve çevre faktörünün bulunması, eğitimin tanımının da zamanla değişebileceğini gösterir. En bilinen şekliyle eğitim; bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla

* Okutman, Düzce Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, aslihan_kuyumcu@duzce.edu.tr

** Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, tolga_edu@hotmail.com

ve kasıtlı olarak istendik değişimler meydana getirme süreci olarak tanımlanır (Ertürk, 1972). Eğitimin dinamik bir süreç oluşu, yapısının ve kapsamının geniş oluşu ve en önemlisi hedeflerindeki çeşitlilik bu tanıma zamanla bazı farklı boyutlar eklenmesini sağlamıştır. Örneğin, eğitim, insanları belli amaçlara göre yetiştirme süreci olarak da tanımlanır (Fidan, 1985).

Gündüz (2005), bu tanımların oldukça geniş bir alanı kapsadığını, yapılan farklı tanımların, içerik ve süreç tanımları olarak iki ayrı grupta incelenebileceğini ifade etmiştir. İçerik tanımları, eğitimin kime, niçin uygulanacağını ve neler kazandıracığını ifade eder. Bu tanımlarda eğitimin, bireyin sosyalleşmesini sağlama işlevi üzerinde durulmuştur. Süreç tanımlarında ise, eğitimin oluşumu anlatılmaktadır. Bu tür tanımlar, toplumların kültürel yapılarının farklı olmasına rağmen, değişikliğin olmamasından dolayı daha genel ve daha soyut tanımlar olarak öne çıkmaktadır.

Eğitimin en önemli toplumsal işlevleri, bireyi toplumsallaştırmak, toplumun sürekliliğini sağlamak ve toplumsal değişmeyi sağlamaya çalışan kuşaklar yetiştirmektir. Bu işlevlerin yerine getirilmesinde yükseköğretim kurumları yani üniversitelerin önemi oldukça fazladır. Yükseköğretim kurumları, içinde buldukları topluma, bilgi çağını yakalaması için gerekli anahtarları sağlarlar. Bu kurumların bir ülkenin kalkınmasında ve bireylerinin gelişimlerinde önemli işlevleri bulunmaktadır. Yükseköğretim kurumlarının, toplumun her kesimi için nitelikli işgücünü yetiştirme, bilim ve teknoloji üretme, toplumu aydınlatma, toplumsal değişme ve gelişmelere önderlik etme gibi görevleri yerine getirmesi beklenir. Yükseköğretim kurumları sadece devlet, iş, bilim, hukuk, tıp ve diğer gelişmiş alanlardaki yeni liderleri yetiştirmekle kalmamakta, aynı zamanda tüm halkı üniversite öncesi düzeyde eğitecek personeli yetiştirme ve program standartlarını oluşturma gibi sorumluluklar da üstlenmektedir. Üniversiteler, işlevlerini içinde buldukları çağın değişme ve gelişmelerine paralel olarak yerine getirirlerse çağdaş bir toplum oluşturabilirler (Astin & Astin 2000; Oğuz 2004).

2. TOPLUMSAL DEĞİŞME

Toplumsal değişme, toplumun yapısında meydana gelen değişimdir. Toplumun yapısını oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumların değişmesidir. Toplumsal değişme sürecinin altında insanoğlunun tüm birikimi vardır. Toplumsal değişme somut bir çevrede, bir takım insanları kapsadığında, bir zaman geçişiyle gerçekleştiğinde meydana gelir (İçli, 2002). Kongar, toplumsal değişme kavramıyla ilgili tanımları; toplumun yapısında, toplumun bütününde, parçaları arasındaki dengede ya da örgütlenme şeklinde meydana gelen değişimler, toplumun temel kurum ve örgütlenişindeki kaymalar olarak belirtir (Kongar, 1972).

Toplumsal değişme her alanda ve her zaman açık ve kesin olmamakla beraber, hız bakımından da her devirde aynı değildir. Bununla birlikte toplumsal değişimin belirli bir yönü de yoktur, yani ilerleme kadar gerileme biçiminde de gerçekleşebilir. Her iki eğilim de aslında toplumsal değişimdir. İlerleme biçimindeki değişim için bu yönde planlı çabaya gerek vardır (İçli, 2002; Tezcan, 1997).

Genelde toplumsal değişimler, dengeli ve kusursuz bir toplum düzeni yaratmak arzusuyla başlar. Gözlemlendiği kadariyle şimdiye kadar olan çoğu toplumsal değişimde, insan toplumlarındaki ayrıcalıklar biraz daha giderilmiş ve insanın özgürlüğü biraz daha kazanılmıştır. Sosyoekonomik açıdan toplumsal değişme, toplumun belli bir üretim biçiminden ve aşamasından daha ileri bir üretim biçimine ve aşamasına geçmesi demektir. Toplumsal değişme süreci içinde olan bir toplumun sosyal, ekonomik ve politik yapısı, kültürü, sosyal örgütleri ve kurumları değişmektedir (Ergün, 1994; Öztürk, 1993).

3. TOPLUMSAL DEĞİŞME VE EĞİTİM İLİŞKİLERİ

Eğitim ve toplumsal değişme arasındaki ilişki uzun yıllardır tartışılmaktadır. Toplumdaki değişimler, eğitimin sonucu mudur? Yoksa toplumdaki değişimler eğitimi değiştirmekte midir? Bazı düşünürlere göre eğitim, toplumsal değişmeye neden olmakta, bazılarına göre ise, toplumsal değişimin sonucu olarak şekillenmektedir. Bunun yanında, bazı düşünürler ise, eğitimle sosyoloji arasındaki ilişkilerin karşılıklı olduğunu ileri sürmektedirler. Bu kapsamda, toplumsal değişimler eğitimi belirli bir yönde değişmeye zorladığı gibi, eğitim yoluyla toplumun istenen ya da planlanan

yönde değiştirilmesi söz konusudur. Başka bir ifadeyle, eğitimde başlatılan bir değişme, toplumsal yapının diğer parçalarını değişme yönünde etkilediği gibi, kendisi de sürekli olarak meydana gelen değişmelerin etkisinde kalmaktadır. Genel olarak eğitimin toplumsal değişmeye ilişkin iki temel işlevi bulunmaktadır. Biri, toplumun kültürel değerlerini koruyarak genç kuşaklara aktarmak ve bu şekilde toplumun sürekliliğini sağlamak, diğeri de toplumun geleceğini güvence altına almak için, eleştirici, yaratıcı, yeni keşif ve buluşlar yapmaya, toplumsal değişmeyi sağlamaya çalışan kuşaklar yetiştirmektir (Ergün, 1994; Sağ, 2003; Tezcan, 1997).

Toplumsal değişmeyi kuramsal açıdan inceleyen düşünürler toplumsal değişme için çeşitli faktörlerin ön planda olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu noktada, L. White teknoloji, K. Marx ekonomi, M. Weber de ideoloji ve inanç sistemini toplumsal değişme için temel faktör olarak yorumlamışlardır (Ergün, 1994). Durkheim, yüzyıl önce eğitimin toplumu şekillendirme gücü ve toplumsal sorunları çözme görevini reddetmiştir. Onun yerine, toplumun yeniden şekillendiği ölçüde eğitimin de değişeceğini ileri sürmüştür. Ona göre, eğitim toplumun yaratıcısı değil, bir yansımasıdır (Singer & Pezone, 2007). Dewey, Freire, Greene, Horton ve Banks gibi filozofların toplum ve eğitimle ilgili görüşlerine bakıldığında, toplumun sürekli olarak değiştiği ve bilginin nötr olmadığı ifade edilir (Dewey, 1899).

Toplumun yaşadığı sosyal problemleri çözecek eğitim yaşantıları sağlamak, dünyayı daha yaşanılabilir bir hale getirmek, her türlü alanda yeniliklere açık olmak, teknolojik değişikliklerin hızını artırmak, eşitsizlikleri ortadan kaldırmak gibi sayısız hedefleri bulunan eğitim, güncel sorunlara pratik çözümler de aramaktadır (Young, 1955). Eğitim hem toplumsal değişmelere olanak hazırlar, hem de meydana gelen toplumsal değişmelere insanların uymalarını kolaylaştırır. Her toplumsal değişme yeni bir insan tipi ister, bu tipin yaratılması ve biçimlendirilmesi de eğitim yoluyla olur (Öztürk, 1993).

Toplumsal değişimin planlı olarak gerçekleşmesi ve tabanda kabul görmesinde eğitimin etkin rolü görülmektedir. Eğitim yoluyla sosyal sınıf farklarının azalması, sosyal hareketliliğin ve bütünleşmenin artması söz konusudur. Ayrıca, bireyin yaşadığı topluma, aldığı eğitim ölçüsünde katkıda bulunması mümkündür. Bilimsel araştırmalar, eğitim düzeyi ile kalkınmanın öğeleri olan ekonomik büyüme, siyasal ve toplumsal gelişme arasında doğrusal ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur (Bilgiseven, 1992; Ereş, 2005).

Eğitim ile toplumsal değişme arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan dört temel görüşten söz etmek mümkündür. İlki, eğitimi toplumsal değişmeyi sağlayıcı en önemli kurumlardan biri olarak gören yeniden oluşumcu ve modernist görüşlerdir. Yeniden oluşumcu ve modernist görüşlere göre eğitim, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve teknolojik gelişmeyi sağlayan, hürriyet, adalet ve eşitlik ilkelerine dayanan yeni bir toplumsal düzenin yaratıcısı olarak görülmektedir. İkinci görüş ise, tutucu görüş olarak tanımlanabilir. Bu görüşe göre ise eğitim mevcut toplumsal, ekonomik ve politik düzenin ayrılmaz bir parçasıdır. Üçüncü görüşü savunanlar, eğitimi, egemen sınıfların kendi çıkarlarına hizmet eden ve onları koruyan bir araç olarak görürler. Dördüncü görüş, toplumsal değişmelerin eğitimi belli bir yönde değişmeye zorladığı gibi, eğitim yoluyla toplumun istenen ya da planlanan yönde değiştirilmesinin de mümkün olduğunu savunmaktadır (Dewey, 1899; Eskicumalı, 2003).

Okullar toplumsal değişimin araçları olarak etkili bir şekilde faaliyet gösterebilir mi veya daha geniş kültürel, ekonomik ve siyasal güçler tarafından şekillenerek mi bu etkileri yansıtırlar? Aslında tarih bu sorulara cevap verebilir. Tarihte, reformcuların, toplumsal sorunların eğitimle kolaylıkla çözülebildiğini düşündüğü zamanlar olmuştur, dolayısıyla, okullaşma yoluyla bir şeyleri geliştirmeye çok fazla zaman ve enerji harcanmıştır. Fakat bu çabalar aynı zamanda bazı soruları da beraberinde getirmiştir. Acaba eğitim reformu çok kapsamlı bir değişikliği etkileyecek kadar yeterli bir stratejik güç müdür? Yoksa etki alanında daha kısıtlı veya başarısızlık ve hayal kırıklığıyla sonuçlanacak bir süreç midir? Bu her ulusun tarihinde olabildiği gibi, eğitimin gücüne son derece inanan Amerikan tarihinde de süregelen bir bilmedir. Perkinson, Amerikan tarihine bakıldığında son otuz yılda eğitimin ulusun tüm sorunlarını çözmede yeterli olamadığını belirtmiştir (Rury, 2004).

Toplumsal ve kültürel değişimde yükseköğretimin yeri oldukça önemlidir. Üniversiteler, geniş çaptaki araştırma işlemlerini yöneten kuruluşlardır, bu araştırmalar, bilgi ve teknolojinin gelişmesine katkıda bulunarak toplumsal değişmeye altyapıyı hazırlamaktadır (Tezcan, 1997). Bu değişimler tüm ülkelerde görülebileceği gibi, milletlere özgü bazı farklı durumlar da ortaya çıkabilir fakat en genel anlamıyla, küreselleşmenin de etkisiyle, artık bir ulusu etkileyen bir neden sadece o ülkenin sınırları içerisinde kalmamakta, diğer ülkeleri de benzer şekillerde etkilemektedir.

Yoğun değişme rüzgârlarının yaşandığı dünyada geleceğe yönelik tahminlerde bulunmak kolay olmamaktadır ancak, doğru olan bir şey bilimsel gelişmelerin dünyayı küçültmeye devam edeceğidir. Kişiler, kurumlar ve menfaat grupları arasındaki bağımlılık artacaktır. Hareket serbestliği, ulaşım özgürlüğü ve haberleşmenin kolaylaşması insanların ve toplumların birbirini etkilemesini yoğunlaştıracaktır. Kısaca küreselleşme süreci artarak devam edecektir. Ortaya çıkan toplumsal değişimler ve gelecekte ortaya çıkması muhtemel gelişmelerin ışığında bakıldığında, bu değişimde özellikle üniversitelerin rolünün çok önemli olduğu söylenebilir (Akkutay, 1999).

4. YÜKSEKÖĞRETİM

Geçmişte üniversitelerin geleneksel yapılarını koruyarak, toplumsal değişimde oldukça etkin rol oynadıkları söylenir. Fakat son zamanlarda, çoğunlukla hükümet kaynaklı ve dıştan gelen baskılar üniversiteleri içinde buldukları çevredeki toplumsal değişmeye paralel olarak değişmeye zorlamaktadır. Bu değişimin en net gözlendiği yer de üniversitelerin öğretim işlevindedir. Ulusal ekonomiye ve yaşam boyu öğrenmeye daha uygun yollarla öğretimi gerçekleştirmek artık üniversitelerden beklenen öğretimi şekillendirmektedir (Elton, 1999).

Dünya Bankası'na göre 2015 yılında dünyada yükseköğretimde öğrenim gören öğrencilerin sayısı 97 milyonu bulacaktır. Bu nüfusun yarısı gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Hükümet ve eğitim liderleri, özellikle daha yaratıcı yollarla yükseköğretimi geliştirme çabası içindedirler. Hükümet yetkilileri ve eğitimciler yükseköğretimi yeniden şekillendirme ve reform çabaları içindeyken, bir yandan da yeni yapıları, kuralları, prosedürleri ve bunların birbirleriyle ilişkilerini tekrar tanımlamaya çalışmaktadırlar. Bu da beraberinde birçok sorunu getirmektedir. Yükseköğretimin yapısında ve işleyişindeki her değişiklik, kurumun diğer boyutlarını oluşturan, öğrenciler, fakülteler, vatandaşlar ve hükümet arasındaki ilişkileri de etkilemiştir. Anlamlı bir yükseköğretim reformunun, kurumların kendi içindeki yönetim kapasitesini geliştirmeye dayandığı çok yaygın bir görüştür (Chapman & Austin, 2002).

Son yıllarda, birçok ülkenin de içinde bulunduğu reform çalışmaları, yeni kuruluşların ortaya çıkması, finans ve yönetim yapılarının değiştirilmesi, değerlendirme ve akreditasyon mekanizmalarının oluşturulması, program reformları ve teknolojik yenilikler şeklinde kendini göstermiştir. Günümüzde bir ülkenin yükseköğretim sistemi; araştırma üniversiteleri, kitlesel eğitim yapan üniversiteler, kısa süreli mesleki eğitim yapan kurumlar, uzaktan öğretim kurumları, ticari amaçla örgün ve uzaktan öğretim yapan kuruluşlar, şirketlerin bünyelerindeki eğitim birimleri olmak üzere, altı ana türdeki kurum ve kuruluştan oluşmaktadır (TÜBİTAK, 2003).

Bütün bu değişme ve gelişmelerden en fazla etkilenen hiç kuşkusuz eğitim felsefesi olmuştur. İtici güç olarak tanımlanan ve bireyi öne çıkararak ve bireyi devlete ve diğer kurumsal güçlere karşı daha özerk hale getiren bu dönüşüm ve değişme, eğitim felsefesini de bu yönde değişmeye uğratmıştır. Bu bağlamda, eğitim felsefesi, özgürlüğe, eşitliğe, bireylerin yaratıcı ve hayal güçlerine, disiplinler arası ve öğrenme odaklı eğitime, soyut ve nitel bilgiye, bireysel farklılıklara, bilgi ve becerinin dengelenmesine daha çok önem vererek şekillenmiştir (TÜBİTAK, 2003).

Yükseköğretim kurumlarında meydana gelen değişimin farklı evreleri bulunmaktadır. Eğer bu aşamalar iyi tanımlanırsa ve gerekleri yapılırsa, meydana gelen değişimin kalıcı olma olasılığı artacaktır. Lewin (1961) değişme sürecinde üç evre tanımlamıştır. Bunlar; buzun çözülmesi, değişme ve yeniden donmadır. En fazla dikkat çekilen ikinci evredir, fakat göz ardı edilen nokta, eğer sistemin buzları çözülmediyse yani, değişikliğin mümkün olabilmesi için hala durağanlığı korunuyorsa, bu ikinci evrenin işe yaramayacağıdır. Yine aynı şekilde başarılı bir yeniden dondurma aşaması olmadan

da, yenilik kurumsallaşamayacağından değişme gerçekleşmeyecektir. Elbette her aşamada değişmeye katılan unsurların zihinsel gelişim sürecinden geçmeleri gerekmektedir. Buzları çözme ya da çözülme olarak adlandırılan süreçte sadece mantık ve eğitim yetmemektedir. Kurumun dışından bir güce ihtiyaç duyulmaktadır, kullanılan bu güç genelde finansaldır. Bu aşamada üniversitelerdeki sistematik değişmeyi ilk defa analiz eden Berg ve Österngren (1976, 1978) sistemin “çatlak” olarak adlandırılan ve durağanlığın zayıf olduğu ve değişiminin başlatılabileceği noktaları tespit etmişlerdir. Değişme evresinde hem güç, hem mantık hem de eğitimin rolü olmalıdır (Akt. Elton, 1999).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin yükseköğretim kurumlarında, değişen bağlamda ayakta durabilmek için göz ardı edilmemesi gereken kritik noktalar bulunmaktadır. Hükümet ve üniversite ilişkilerinde yeni bir denge aramak en fazla göze çarpan sorundur. Özelleştirme ve yetkilerin dağıtılmasına doğru bir geçiş, hükümet ve yükseköğretim kurumları arasındaki değişen ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Yeni ilişkiler oluştuğça, bazen hedefler çakışmakta ve sistem bileşenleri farklı oranlarda değişmektedir. Kurallar, işleyiş ve teşvik sistemleri arasında ortaya çıkan çatışmalar, arandıkları değişiklikler için bir tehdit oluşturmaktadır (Chapman & Austin, 2002).

Diğer önemli bir konu, özerklikle baş etmektir. Kurumlar genelde bütçedeki paylarından vazgeçmeden, yönetimde daha fazla özgürlük talep ederler. Hükümetler de üniversitelerin finansal olarak kendilerine yetmelerini isterler fakat yükseköğretim kurumları üzerindeki devlet otoritesinden de vazgeçmek istemezler. Gelişmekte olan ülkelerde bu dengenin sağlanmaya çalışılması yükseköğretim reformu açısından en büyük zorluğu oluşturmaktadır. Özerkliğin faydaları genelde denklemin her iki tarafı için de aşıkârdır (Chapman & Austin, 2002).

Salmi, yükseköğretimin rolleri ve işlevlerini etkileyen üç temel zorluktan bahsetmektedir. Bunlar, ekonomik küreselleşme, bilginin artan önemi ile bilgi ve iletişim devrimidir (Salmi, 2002). Bu zorluklarla beraber daha ayrıntılı olarak yeni yükseköğretim senaryosunda sorun olabilecek bazı noktalar mevcuttur. Öncelikle, web tabanlı derslerde ve uzaktan eğitimle, eleştirel düşünme ve sosyal öğrenmeyi oluşturan yeterli derecede doğrudan iletişim ve birey etkileşiminin nasıl sağlanacağı bir problem niteliğindedir. Ayrıca, yüz yüze ve online öğretimin doğru oranının belirlenmesi, öğrencilere sunulan bir çok program çeşidi arasından öğrencilerin kendileri için uygun akademik yollarını ne şekilde yapılandıracakları, fen ve teknoloji programlarına gereğinden fazla önem verilip, sosyal bilimlerin başarı şansının düşme ihtimali, öğrencilerin sorumlu birer vatandaş olarak gereken değerleri nasıl edinecekleri, uzaktan eğitim gören öğrencilerin yabancı kültürlerle nasıl kaynaşacakları, devamlı ve değişen bir çevrede istikrarın sağlanma güçlüğü, geleneksel fakültenin ve program sınırlarının ötesinde nasıl disiplinler arası çalışmalar yapılacağı, part-time öğrenciler için nasıl programlar düzenleneceği, programın öğretimsel ve pedagojik hedeflerine adapte edilecek teknolojilerin nasıl seçileceği, ileri teknoloji ve insan faktörü arasındaki uygun dengenin nasıl sağlanacağı, tüm dünyada tek dilin kullanımı artık zorunlu hale gelmişken, dilsel ve kültürel kimliğin nasıl korunması gerektiği belli başlı güçlükler olarak belirtilebilir (Salmi, 2001).

Neoliberal iktisat politikasının yeni adı olan “küreselleşme” olgusunun yüksek öğretime en büyük etkisi, ilk planda, artan eğitim harcamalarına devletlerin yeni ortaklar araması şeklinde somutlaşmıştır. Kızışan kapitalist rekabet ve teknolojiye baş döndürücü gelişmeler bir yandan yeni bir öğrenci profilini gündeme getiriyor, öte yandan da mali külfeti öğrencilere yükleme yönünde baskı yapıyordu. Aynı etkiler üniversiteleri kapitalizmle bütünleşme yönünde yeni örgütlenme arayışlarına yol açıyordu. Avrupa’da bu konudaki ilk radikal adımlar İngiltere’de atıldı. 1979 yılında Thatcher iktidarıyla neoliberal akım bu ülkede de görülmeye başlamıştır. Küreselleşme olgusunun kapitalist rekabeti kızıştırdığı ve ulus-devleti aşan bölgesel birlikleri davet ettiği bilinen bir husustur. Bazı ileri Avrupa ülkelerinde üniversitelerle ilgili gelişmelerin özelleşme ve kapitalistleşme planında benzerlikler bulunmaktadır. Hem öğrenciliğin hem de bilimsel kariyerin giderek artan bir rekabete dayanması ve her türlü reform arayışında bu tip kaygıların ön plana çıkarılması hemen hemen her ülkede gözlenen bir olgu haline gelmiştir. Bu konuda evrimini çok daha önce tamamlamış olan Amerikan üniversiteleri, çoğu kez istenmeyerek de olsa, giderek kendilerini bir model olarak kabul ettirmektedirler. (Timur, 2000).

Avrupa Birliği'nde de ABD ve Uzak Doğu ülkelerinden geri kalmamak için eğitim alanında bir hareketin giderek hızlandığı görülmektedir. Bu çerçevede, 1998 yılında Sorbonne Üniversitesi'nin kuruluşunun 800. yılında Almanya, İngiltere, İtalya ve Fransa eğitim bakanlarının katılımıyla Sorbonne Deklarasyonu yayımlandı. 1999 yılında Bologna'da yapılan toplantıda da "Üniversiteler Anayasası" (Magna Carta Universitatum) adını taşıyan metin yayımlandı. Bu deklarasyonda, geleceği kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin belirleyeceği, üniversitelerin toplum hizmeti görevini üstlenmesi gerektiği ve çevreye duyarlı gençler yetiştirilmesi gereği üzerinde durulmuştur. Sonuç bildirgesinde de; üniversite özerkliği, öğretim ve araştırma birlikteliği, öğretim ve araştırmaya özendirilmesi ve insancıl anlayışın yaygınlaştırılması şeklinde dört temel görüş yer almıştır. Lizbon Zirvesi'nde (2000) ise "Avrupa'nın, daha çok ve iyi iş ve daha kuvvetli sosyal bağlılıkla sürdürülebilir ekonomik büyüme yetisine sahip, dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgiye dayalı ekonomisi" olması hedefi benimsenmiştir (Mutlu, 2007).

Gelişmekte olan ülkelerde yükseköğretim değişen koşullar karşısında ayakta durmaya çalışmaktadır. Zorluklar, her ülkenin kendi sisteminin içinde yaşanabileceği gibi, tüm dünyada üzerinde uzlaşılan ortak sorunlar da mevcuttur. Bu tür sorunlara çözüm getirmek için, öncelikle evrensel sorunları incelemek ve genel bir yargıya ulaşmak daha sonra da her ülkenin sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik sistemlerinin içinde o sisteme özgü nitelikleri değerlendirmek gerekir.

Weinberg (2002), özellikle, sosyologların aşamalı toplumsal değişimle uzun süredir ilgilendiklerini, toplumsal değişimi meydana getireceğini umdukları çalışmalar ve araştırmalar yaptıklarını ifade etmektedir. Buna rağmen, sosyologların, çalışmalarını destekleyen üniversiteyi, bu profesyonel aktiviteden ortaya çıkması umulan toplumsal değişim için bir engel olarak algıladıklarını da eklemektedir. Dolayısıyla, toplumsal hareketler, resmi kuruluşlar ve devleti, potansiyel toplumsal araçlar olarak açıklarken, üniversite büyük ölçüde gözardı edilmiştir. Üniversitenin araştırma ve değişim için en açık kurum olduğu gerçeği düşünülürse bu oldukça ironik bir durumdur. Araştırmacı, toplumsal değişimin bir aracı olarak üniversite anlayışımızı ortaya koymak için bazı sorular sormaktadır. Üniversitelerin hiçbir zaman toplumsal değişimin bir aracı olarak rol oynamadığı doğru mudur? Bir üniversitenin toplumsal değişim için bir araç olduğunu nasıl bilebiliriz? Bu sorulara cevap aramak için araştırmacı toplumsal değişimde rol oynayan dört üniversite örneği vermektedir.

Loyola Üniversitesi, Şehir Araştırma ve Öğrenme Merkezi kurarak, fakülte ve öğrencilerin araştırma deneyimlerini, çatışma, yoksulluk, ırkçılık ve diğer şehir problemlerinde, yerel toplum gruplarına politik güç sağlamada kullanmıştır. Temel görevleri, yaşam niteliğini geliştirmeyi sağlayacak ve toplumda değişiklik yaratacak yaklaşımlar üretmektir. Bir anlamda bu üniversitenin yaptığı, en bilinen şekliyle uygulamalı araştırmadır fakat katılımcı olay araştırmalarıyla bu işi daha yenilikçi ve doğrudan etkisini gösteren bir tarzda yaparak, toplumun tam işbirlik gücünü kullanmıştır (Weinberg 2002).

Trinity Üniversitesi, toplumsal değişim rolünü Hartford şehri bünyesinde gerçekleştirmiştir. Yüksekokul, şehir bağlantıları çerçevesinde bir dizi öğretim, araştırma, iş ve sosyal hizmet programları oluşturmuş, okulu çevreleyen alana komşu olan bölgeyi canlandırma misyonu üstlenmiştir. Şehir bağlantıları çerçevesindeki her bileşen, okulun politik insiyatifini ve prestijini, toplumun yeniden gelişim için kendi tanımladığı vizyonu gerçekleştirmek için yeni kaynak ve devlet desteği getirmek amacıyla oluşturulmuştur. Eğitim, sağlık, bakım, aile destek hizmetleri, ekonomik olanaklarla ilgili sorunlar, bizzat o bölgede yaşayan halk tarafından tespit edilmiş yani hedef kitle hali hazırda orada yaşayanlardan oluşmuştur (Weinberg, 2002).

Colgate Üniversitesi, biraz daha değişik bir yol izlemiş ve kâr gütmeyen, bağımsız bir kurum oluşturmuştur. Toplum Gelişim Şirketi, toplum tabanlı bir planlama süreci yoluyla toplum tarafından oluşturulan, uzun yıllar sürecek bir proje uygulaması başlatmıştır. Üniversite de, bu şirket yoluyla, var olan kaynakların projenin hedeflerini gerçekleştirmede kullanılabilmesini sağlamıştır. Özellikle, ekonomik gelişim, halkın yerleşimi ve kırsal halkın yaşam koşulları gibi konularda desteklerini sağlamışlardır. Fonlar, Colgate Üniversitesi Rektörlüğü'nün örtülü ödeneğinden, mezunlar, aileler ve öğrencilerin yıllık hediyelerinden elde edilmiştir (Weinberg, 2002).

Georgetown Üniversitesi, Toplumsal Adalet Araştırma, Öğretim ve Hizmet Merkezi bir dizi program uygulamaktadır. Yenilikçi projelerden biri, halk tarafından belirlenmiş ihtiyaçlara hizmet etmek için araştırma projeleri geliştirmektedir. Planlamayı ve toplum organizasyonunu geliştirmek, şiddeti ve suçu azaltmak, yeni ekonomik fırsatlar sunmak gibi hedefler belirlenmiş ve bunları gerçekleştirmek için projeler hazırlanmıştır (Weinberg, 2002).

Üniversite temelli kaynakları toplum için kullanmada yeni bir durum söz konusu değildir. Fakat bu örneklerde ortaya çıkan önemli bir değişiklik, bunları yönlendiren temel ilkedir. Her durumda toplumsal değişme gözlemlenmiştir. Üretilmesi planlanan ürün bir anlamda ifade edilmiş bir değişikliktir. Her durumda, öğretim ve araştırma ön planda değildir. Araştırma ve öğretim, toplumda değişim oluşturma hedefinin yan ürünleridir (Weinberg, 2002).

Tüm dünyada yaşanan ve toplumların geleceğini önemli ölçüde etkileyebilecek bu değişimler ışığında yükseköğretim alanındaki en önemli gelişmelerden birisi de, Bologna Sürecidir. Bologna Süreci 19 Mayıs 2001 yılında imzalanan Prag Bildirisi ile yükseköğretim sistemleri için oldukça kapsamlı reformları içermektedir. Bu reformların en temel gerekçeleri olarak, Avrupa yükseköğretim sistemlerini daha rekabet edebilir ve tercih edilir bir konuma getirmek ve özellikle de Amerikan üniversitelerinin öğretimdeki baskın rolüne karşı, Avrupa üniversitelerinin yeniden yapılandırılmasını sağlamak sayılabilir. Üniversitelerin toplumlardan kopuk bir durumda salt bilim üretmesi artık her hangi bir anlam ifade etmemekte ve günümüz toplumbilim gerçeklerine ters düşmektedir. Toplumun bir parçası olması gerektiği ve daha kaliteli bir yaşam ve yeniliklere uyum sağlama gibi misyonları olduğunun farkında olan, dinamik ve esnek bir yapıya sahip üniversite çağın gereğidir. Bu bağlamda planlanan hedefler; öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliği, üç aşamalı dereceler, derecelerın tanınması, kolay okunabilir ve karşılaştırılabilir sistemlerin oluşturulması, sistemlerin kalite güvencelerinin sağlanması, Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın oluşturulması, yaşam boyu öğrenmede üniversitelerin rolü üzerinde durulması gibi belli başlı noktaları kapsamaktadır. Bu süreç, 2010 yılından itibaren, Ortak Yükseköğretim Alanı oluşturmayı amaçlamaktadır. Konusu geçen reformlar, bazı devletlerin sistemleriyle taban tabana zıt olmakla beraber, bazı eğitim sistemlerine daha kolay uyum sağlamıştır (YÖK, 2007).

Berlin duvarının yıkılması, Avrupa politikası açısından bir dönüm noktası olmuştur ve yansımaları yükseköğretimdeki eğilimler ve gelişmeleri de yakından etkilemiştir. Bologna Deklarasyonu (1999) ile başlatılan eşsiz bir Pan-Avrupa reform süreci, sadece Avrupa'daki yapısal uyum çalışmalarını ve Avrupa Ortak Eğitim Alanı oluşturulmasını değil aynı zamanda Bologna'nın dış boyutuyla, diğer ülkeleri de etkileyecektir (Trumbi, 2006).

Wachter'e göre yükseköğretimin anahtar niteliklerine ilişkin karşılaştırılabilirlik ve uyum yeni paradigmayı kapsamaya başlamıştır. Öncelikle Bologna Deklarasyonu, uyum kelimesini yumuşatarak, uygunluk ve karşılaştırılabilirliğe dönüştürmüştür. İkinci olarak söylenmelidir ki kültürlerin, dillerin farklılığı, üniversite özerkliği ve ulusal eğitim sisteminin korunma arzusuyla ilgili çok net noktalar da belirtilmemiştir. Fakat bu gizli eğilimler aynı zamanda birçok modası geçmiş düşünce şekline sahte bir bağımlılık olarak kabul edilmiş ve genelinde çok ciddiye alınmamıştır. Bu eleştiriler sadece derece yapılarıyla ilgili hedeflerde makul anlaşılabilir çünkü kalite, güvence, karşılaştırılabilir ölçütler ve yöntemler, Avrupa Kredi Sistemi gibi birçok yapısal ortak noktalar ortaya konmuştur. Hareketlilik bir hedef olarak yeni değildir, özellikle tüm tarafların üzerinde uzlaştığı bir konudur (Prazdnykov, 2006; Wachter, 2004).

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitimin iki temel işlevi mevcuttur. Bunlardan ilki, bireyleri toplumsallaştırmaktır. Bu, bireyin, toplumun kurallarına, değerlerine, kültürüne ve kurumlarına uyum sağlamasıyla mümkün olur. Eğitimin ikinci işlevi, bireyi, yeniliklerin ışığında, zorluklarla baş edebilecek, hayatta kalabilecek, rekabet edebilmesini sağlayacak, bilgi ve beceriler kazandırmak ve yaşam boyu öğrenme mantığıyla, istediği bilgiye, en uygun zamanda ulaşacak şekilde yetiştirmektir. Eğitim her iki işlevinde de

toplumsal değişimde çok önemli bir role sahiptir. Çünkü bir toplumun devamlılığının sağlanması kadar bireyin ve dolayısıyla toplumun, yeni olanla baş etmesi, güçlü kalması da önemlidir.

Eğitim sisteminin bu yükümlülüğünü yerine getirebilmesi, hızla değişen bilgi ve teknolojiye ayak uyduracak bir niteliğe sahip olmasıyla mümkündür. İnsanı hem çevredeki değişimlere uyum sağlayacak hem de değişme yaratacak yeterliğe ulaştırmak eğitimin görevi olunca, eğitim sisteminin sürekli bir değişme ve yenileşme içinde olması gerekmektedir (Ereş, 2005).

Eğitimin toplumdaki işlevi iki zıt kutupta yer alıyor gibi görünmesine rağmen, aslında böyle değerlendirilmemeli, birbiriyle çelişen şekilde değil de birbirini tamamlayıcı faktörler gibi düşünülmelidir. Bu aynı, eğitimin kuramsal ve uygulama boyutunun her zaman birbiriyle çelişen durumlarda görülmesi yanılığısına düşmek gibidir. Oysa kuram olmadan uygulama, uygulama olmadan da kuram bir işe yaramamaktadır. Birbirine zıt enerjiler bir arada olduğu zaman değişim ortaya çıkar ve enerjileri birbirini tamamlar. Bunu toplumsal değişme ve eğitim bağlamında incelediğimizde, eğitimin geleneksel rolü yani, değerleri, gelenekleri, tutumları ve toplumun belli normlarını aktarması, yeniliğe ayak uydurma, sorgulama ve yaratıcı olma özelliği olmadan bir sonuca ulaşamaz ve gelişim anlamındaki değişme de yaşanmaz, eksik kalır. Her toplum bu iki faktörü birleştirdiği ölçüde toplumsal gelişme sağlayabilir. Toplumsal değişmeyi olumlu yönde yaşayan toplumlarda görülen denge bunun en güzel ispatıdır. Eğitim bir amaç mı yoksa bir araç mı, hayata hazırlık mı hayatın kendisi mi? gibi çelişen sorular sormaktansa eğitimin bu değişiklikleri sağlamadaki en verimli ve etkin kullanımı üzerinde durulmalıdır. Eğitim, yeri gelir toplumu sürükler ve değişikliğe bizzat kendisi neden olur, yeri gelir toplumdaki değişmeden etkilenir ve kendi içinde başka bir bütünlük kazanır. İster araç olsun, ister değişmenin esas kaynağı olsun, eğitim bir toplumdaki değişmeye birçok alanda neden olabilir. Bu bazen kendini bilim ve teknolojiye, bazen siyasette, bazen ideolojilerde, bazen ekonomide bazen kültürde yani toplumu oluşturan her bir kurumda ayrı ayrı gösterebilir.

İlk filozoflar, her yerde hareket, her yerde değişiklik bulunması ve şeylerin birbirlerinden ayrı, tek başlarına değil, ama birbirleriyle sıkıca bağlı olduğu olgusundan etkilenmişlerdir. "Diyalektiğin babası" olarak kabul edilen Heraklitos şöyle der:

"Hiçbir şey hareketsiz değildir; her şey akar; aynı ırmakta iki kez yıkanılmaz, çünkü ırmak ardarda gelen iki an içinde asla aynı ırmak değildir; bir andan ötekine değişmiştir; başka olmuştur." (Salmi, 2001)

En fazla dikkat çeken ve toplumları olumlu anlamda değişikliğe götüren alan bilim ve teknoloji alanıdır çünkü bu alanın topluma etkisi hayatın içinde hemen kendini gösterir. Diğer kurumlardaki değişmelerin etkileri zamanla ortaya çıkabilir. Toplumda, bilim ve teknolojiyi en etkin şekilde temsil eden kurum şüphesiz ki üniversite olmak durumundadır.

Çek Cumhurbaşkanı Vaclav Havel, şöyle demektedir: "Her şeyin mümkün ve hiçbir şeyin kesin olmadığı bir çağda yaşıyoruz." (Salmi, 2001)

Bütün bu değişim yorumlarıyla yükseköğretim değerlendirildiğinde, 21. yüzyılda, küreselleşmenin, bilgi tabanlı ekonomik gelişmenin ve bilgi ve iletişim devriminin etkisiyle, tahmin edilemeyen güçlükler ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla geleneksel yükseköğretimin sınırları bu değişme sayesinde oldukça genişlemektedir. Zaman boyutu, yaşam boyu öğrenme ile değişmiştir. Bu zorluklar eşit derecede ya korkunç tehditler olarak ya da yükseköğretim dünyası için inanılmaz fırsatlar olarak görülebilir. Hatta bazı gözlemciler daha da ileri giderek, uzaktan ve açık öğretimi görerek, geleneksel üniversitenin sonunun yaklaştığını söylemişlerdir. Çoğu üniversite, bilgi teknolojisi devrimiyle birlikte ya yok olacak, ya da çok köklü değişiklikler yapmak durumunda kalacaktır. Bu durumda, Thomas Edison'a ampulün icadının mum endüstrisi için ne ifade ettiği sorulduğunda, "Elektriği o kadar ucuz yapacağız ki sadece zenginler mum yakacak" demiştir. Öyle bir çağa girmek üzereyiz ki, ya üniversiteler biraz değişmeye karar verecekler ve akademik mum endüstrisinde kalacaklar ya da çok değişerek akademik elektrik endüstrisindeki yerlerini alacaklardır. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nün (MIT) ve Cambridge Üniversitesi'nin İngiliz hükümetinin ve özel sektörün desteğiyle bir araya gelmesi bu yeni eğilimlerin bir sembolüdür. Üniversitelerin özellikle ileri düzey eğitim ve araştırmalarda her zaman etkin rol oynayacakları bir gerçektir, fakat yeni eğitim teknolojileri ve piyasa beklentilerini göz ardı etmeden yeni rollerini üstlenmeleri ve anlamlı reformlar ve yenilikler yapmaları

gerekmektedir. Bu tamamen mantıklı bir plan çerçevesinde yapılandırılacak bir stratejiyle mümkün olabilir (Salmi, 2002).

Değişme süreci tabandan tavana ve tavadan tabana şeklinde olabilir. Önemli olan, tabandan değişme için gereken bilginin ve gerekçelerin gelmesi, tavadaki otoritenin de bu değişmeyi sağlayacak gücü kullanabilmesidir. Bu güç doğrudan ve dayatma şeklinde olmamalı, sadece olanakların sunulması ve işlemlerin kolaylaştırılması şeklinde olmalıdır. En büyük kolaylık, otoritenin değişmeyi engelleyen güçleri azaltmasıdır. Değişmenin her evresi için zaman gerekmektedir ve her evre içinde mümkün olduğu kadar bireysel farklılıklara olanak tanınmalıdır. Değişme gerçekleşikten sonra, sürekliliğini sağlamak için gereken kaynaklar tahsis edilmelidir (Elton, 1999).

Cambridge Üniversitesi'nden Alfred North Whitehead 1929 yılında, üniversitenin asli görevini şu şekilde betimlemiştir:

“Dünyanın trajedisi, yaratıcı ama az deneyime sahip olanlar ve deneyimli olup yaratıcılığı zayıf olanlardır. Ahmaklar deneyim olmadan yaratıcılıkla, ayrıntılara takılan bilim adamları da yaratıcılık olmadan bilgiyle hareket ederler. Üniversitenin görevi yaratıcılıkla deneyimi kaynaştırmaktır.” (Salmi, 2001)

Salmi'nin gelecekteki üniversite betimlemesinde de olduğu gibi, binaları, sınıfları, kütüphanesi olmayan, mezun olduktan beş yıl sonra diplomanın geçersiz sayılabileceği, disiplinler arası eğitimin yürütülebileceği yükseköğretim sistemleri hali hazırda bu değişim sürecine girmiş veya girmek üzeredir. Artık daha üst düzey beceriler gerektiren ve yaşam boyu öğrenme fırsatları sağlayan, bilgiyi edinmekten ziyade, bilgiyi kullanmak ve uygulamayı ön planda tutan, araştırma ve geliştirmeye önem veren bir yükseköğretim sistemi oluşturulmalıdır. Geleneksel yükseköğretim kurumları, dünyanın her yerinden yeni kuruluşlarca desteklenen online öğretimle rekabet etmek durumundadır. Bu durumda, Darwin'in dikkati çektiği gibi, değişime ayak uyduramayan bir kurum olma riskiyle karşı karşıya olan üniversitelerin yönetimlerini, kurumsal yapılarını, iç süreçlerini ve işleyişlerini gözden geçirmeleri gerekmektedir. Bu değişme süreci mutlaka tek başına yükseköğretim kurumlarının yapabileceği bir etkinlik değildir. Bütün toplum bu değişim süreci içinde yer almalı, özellikle hükümet bu değişimde finansman ve işleyişte destek olmalıdır. Önemli olan, dengelerin makul bir şekilde dağıtılmasıdır. Üniversitelerde akademisyenlik göreviyle, yönetim görevi karıştırılmamalıdır. Üniversite bilim üretir durumdayken, ileri bir yönetim vizyonuna sahip olmadığı için bunu elverişli bir şekilde topluma sunma şansından mahrum bırakılmamalıdır. Yapılacak değişimler ne olursa olsun mutlaka, gelişen dünyayla uyum içerisinde olmalıdır. Bir değişim olması gereken zamandan çok sonra ülkenin sistemine girdiğinde, o değişimi daha önceden yaşamış olanlar her durumda ileride olacaklardır. Özellikle bu değişme süreci içinde, üniversite, toplumun değişmeye en yatkın kurumunu oluşturmalı ve bir anlamda değişmeye neden olan bir güce sahip olabilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akkutay, Ü. (1999). *21.Yüzyılda sosyal yapının eğitime etkileri nasıl olacaktır?* Eğitimde Yansımalar V. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu, 34-41, Ankara.
- Astin, A. W. & Astin, H. S. (2000). *Leadership reconsidered: Engaging higher education in social change*. W.K. Kellogg Foundation.
- Bilgiseven, K. A. (1992). *Eğitim sosyolojisi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Chapman, D. W. & Austin, A. E. (Eds.) (2002). *Higher education in the developing world: Changing contexts and institutional responses*. Westport, CT, USA: Greenwood Publishing Group, Incorporated.
- Dewey, J. (1899). *The school and society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Elton, L. (1999). New ways of learning in higher education: managing the change. *Tertiary Education and Management* Springer Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 5 (3), 207-225.
- Ereş, F. (2005). Eğitimin sosyal faydaları: Türkiye-AB karşılaştırması, *Milli Eğitim Dergisi*, 167, 320-339.
- Ergün, M. (1994). *Eğitim sosyolojisine giriş*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelkentepi Yayınları.
- Eskicumalı, A. (2003). Eğitim ve toplumsal değişme: Türkiye'nin değişme sürecinde eğitimin rolü, 1923-1946. *Boğaziçi Eğitim Dergisi*, 19(2), 15-29.
- Fichter, J. (2002). *Sosyoloji nedir*. (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fidan, N. (1985). *Eğitime giriş*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

- Gündüz, S. (2005). Eğitim ve toplumsal değişim. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(10), 149-168.
- İçli, G. (2002). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kızılcılık, S. (1992). *Sosyoloji sözlüğü*. Konya: Göksu Matbaası
- Kongar, E. (1972). *Toplumsal değişim*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Lewin, K. (1961). Quasi-stationary social equilibria and the problem of permanent change. (edit. W.G. Bennis, K.D. Benne & R. Chin), *The planning of change*. New York: Holt Rinehart.
- Mutlu, L. (2007). *Türkiye'nin uygarlık yolu üniversitelerden geçiyor*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Oğuz, A. (2004). Bilgi çağında yükseköğretim programları. *Milli Eğitim Dergisi*, 164.
- Öztürk, H. (1993). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Prazdnikov, G.A. (2006). The bologna process and its relevance to present-day education. *Russian Education and Society*, 48(7), 5-16.
- Rury, J. L. (2004). *Education and social change: Themes in the history of american schooling*. Mahwah, NJ, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Incorporated.
- Sağ, V. (2003). Toplumsal değişim ve eğitim üzerine. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 11-25.
- Salmi, J. (2002). Facing the challenges of the twenty-first century. *Perspectives*, 6(1), 8-12.
- Salmi, J. (2001). Tertiary education in the 21st century: challenges and opportunities. *Higher Education Management*, 13(2), 105-131.
- Singer, A. & Pezone, M. (2007). *Education for social change: from theory to practice*. 15.01.2007 tarihinde <http://louisville.edu/journal/workplace/issue5p2/singerpezone.html> adresinden alınmıştır.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. (11. bs.). Ankara: Yazar.
- Tezcan, M. (1995). *Sosyolojiye giriş*. (4. bs.). Ankara: Feryal Matbaası.
- Timur, T. (2000). *Toplumsal değişim ve üniversiteler*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Trumbi, S. U. (2006). The lisbon recognition convention: unesco's contribution to european integration in the 1990's. *Social Alternatives*, 25(4), 27-37.
- TÜBİTAK. (2003). Bilim ve teknoloji stratejileri, vizyon 2023 (Eğitim ve insan kaynakları paneli ara rapor). 16.01.2007 tarihinde <http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu/paneller/egitimveinsankaynaklari/raporlar/raporeik.pdf> adresinden alınmıştır.
- Wachter, B. (2004). The bologna process: developments and prospects. *European Journal of Education*, 39(3), 265-273.
- Weinberg, A. S. (2002). The university: an agent of social change?. *Qualitative Sociology*, 25(2), 263-272.
- Young, K. (1955). *A sociology of education*. New York: American Book Company.
- YÖK. (2007). *Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi*. Ankara: Meteksan.

EXTENDED ABSTRACT

Social change is the change occurs in the structure of a society. It is the change of the social relationships network that forms the structure of a society and the social institutions that define these relationships. It is possible to investigate social change in a cultural framework or within a geographical area. There is the whole accumulation of human being under the process of social change (İçli, 2002).

Social institutions can be seen as the agents, condition and motives of social change. Since education is a social institution, the effects on social change with these aspects can be revealed. When education is taken into consideration as the agent of change, it can be said that education itself does not change but it functions as an agent. Here, the school enables social integration. When education is taken into consideration as the condition of social change, education turns up to be a necessity of social mobility. At this point, the changes that occur in the society should be reflected in schools. Education as the motive of social change can be evaluated as the educational changes to be reflected in social life (Tezcan, 1997).

The most significant functions of education in a society are; to socialise individuals, to enable the continuity of the society and to raise the generations that would try to establish social change. Universities are significant to fulfill these functions. Universities are the educational institutions that keep the highest level of education. They enable the keys to the societies which are needed to reach information era. They have important functions in the development of a country and its citizens. Higher education institutions are expected to take the responsibilities such as; training qualified labour force for all levels of society, producing science and technology, enlightening society, leading social

changes and developments. If universities function in line with the necessary changes and developments of the society they exist, they can create a modern society (Astin & Astin 2000; Oğuz, 2004).

Higher education is very important for social and cultural change. Universities are the institutions that conduct research processes on a wide scale. These researches prepare the basis of social change by contributing the development of information and technology (Tezcan, 1997). As these changes may be seen in all countries, some different circumstances specific to nations can also occur. However by the effect of globalisation, a condition that specifically affects a country is no more kept within the borders of that country but affects other countries similarly as well.

Making assumptions about future is not easy in the world of intensive winds of changes however, the only truth is; scientific developments will continue to minimize the world. The dependence between the individuals, institutions and the interest groups will increase. People and societies will affect each other more by the freedom of mobility, transportation and easy communication. In short, the process of globalisation will continue increasingly (Akkutay, 1999). In the lights of social changes and the possible future developments, the roles of the universities are very significant.

In recent years, higher education reform movements including many countries have led to new institutions, the change of financial and administrative systems, forming evaluation and accreditation mechanisms, reforms in programs and technological innovations (TUBİTAK, 2003). The change in higher education institutions consists of different phases. If these phases are well-defined and the requirements are met, it is highly possible that the change taking place will be permanent (Elton, 1999). Especially the higher education institutions in the developing countries have critical features which need not to be ignored in order to survive in the changing context (Chapman & Austin 2002).

When higher education is evaluated through these interpretations of change, difficulties that can not be predicted occur with the effect of globalisation, information based economic improvement, information and communication innovations in the 21st century. Therefore, the borderlines of traditional higher education have expanded because of this change. Time dimension has changed with lifelong learning. These difficulties can be equally seen as either terrifying threats or incredible opportunities for higher education world. Even going further, some observers foreseeing distance and open university, stated that traditional university has come to an end. With the information technology innovations, many universities will either disappear or feel obliged to make radical changes (Salmi, 2002).

Just like in Salmi's future university description, higher education systems, which have no buildings, classrooms, or libraries, whose diplomas will not be valid five years after graduation, where interdisciplinary education can take place, have already entered this process or change or are about to do so. Now, a higher education system requiring higher order skills, providing opportunities for lifelong learning, focusing on using information and practice rather than acquiring the knowledge, regarding research and development is needed to be established. Traditional higher education institutions have to compete with online learning which is supported by new foundations worldwide. As Darwin stated, under these circumstances, universities which are face to face with the risk of being institutions unable to keep up with change have to reconsider their administrations, institutional constitutions, inner processes and mechanisms. This change process is not an activity which can be done only by higher education institutions. All the society should take place in this change process, and especially, the government should support the change financially and operationally. The important thing is to distribute balances reasonably. Universities should be administrated just like big companies, and the mission of being an academician should not interfere with the mission of administration. Any change to made should be in harmony with the developing world. When a change enters the system of a country later than it had to be done, the ones that have experienced this change previously will be ahead in any condition. Especially in this change process, universities must be the institutions that are most inclined to change and in a way should have the power causing the change.